

Transkribering BAKOM BOKHYLLAN Podd #35

Hur står sig forskningen i en infodemi?

Vinjett Bakom bokhyllan.

Annika Rabo Ja det som utmärker en konspirationsteori det är just detta att finns ingen slump. Det är alltså konspirationsteoretikern som har till uppgift då att förklara hur allting hänger ihop.

Ljudklipp

...och det finns de som är frustrerade och arga och menar att myndigheterna har överdrivit hela situationen och bidragit till att skapa onödig panik.

... Den demonstrationen löstes upp med stöd av pandemilagen (ljud av visselpipor)

Annika Rabo Men det är centrala frågor. Varför kom pandemin hit? Varför blev det mer i ett område i Sverige än ett annat? Det här både skapar oro och också naturligtvis speglar den oro som vi ju känner. För vi lever i en tillvaro där vi också blir på något sätt intalade ungefär att vi rationaliserat bort sjukdomar och död.

Ljudklipp från olika nyhetsinslag

[Kvinna pratar på italienska]

Här i Milano och norra Italien är oron stor för coronaviruset...

...ska vi ha klart för oss att detta är inte någon influensaliknande.

...har kallat det här ett krisläge...

I dagsläget är det inte klart vilken människa som var den första att drabbas av viruset. Det finns alltså ingen officiell Patient Zero.

Det har varit många turer kring Astra Zenecas covidvaccin. Rapporterna från EMA ledde ju till att många länder, däribland Sverige valde att pausa...

Det finns de som är frustrerade och arga och menar att myndigheterna har överdrivit hela situationen och bidragit till att skapa onödig panik.

Enligt QAnon är coronapandemin också en bluff för pandemin existerar endast för att få bort uppmärksamheten från den hemliga grupp som egentligen styr.

Fake news spread faster and more easily than this virus and is just as dangerous.

Cecilia Burman Det senaste året liknar ingenting som vi tidigare har upplevt – och det är en upplevelse som vi delar vi globalt. I stort sett hela världen har påverkats av coronapandemin. Men det talas också om en infodemi – det vill säga att det sprids desinformation, det vill säga felaktig information om coronaviruset - varifrån det kommer, vems fel det är att människor blir sjuka och hur man kan skydda sig mot det. En del information klassas som rena konspirationsteorier; som till exempel att utbyggnaden av 5G-näten har bidragit till smittspridningen eller är själva orsaken till att människor blir sjuka.

Ljudklipp [kvinna pratar på engelska]

But do you know what you're doing there – you're laying 5G? Yeah. You are realizing that, yeah? Yeah. So do you know that kills people?

Cecilia Burman Det finns inget som helst vetenskapligt belägg för den farhågan. Men vad spelar forskning och vetenskap för roll när kriser som coronapandemin sveper över världen? Det ska vi prata om i det här avsnittet av Bakom bokhyllan med mig, Cecilia Burman.

Ljudklipp

[Högtalarutrop "Slutstation", ljud av pendeltågsdörrar och steg på grus, och två kvinnor som hejar på varann]

Cecilia Burman Jag ska träffa Annika Rabo, pensionerad professor i socialantropologi, för att prata om konspirationsteorier och den forskning som hon har inblick i. Annika Rabo är nämligen med i ett europeiskt nätverk som kallas COMPACT, där omkring 150 forskare från 35 länder arbetar tvärvetenskapligt för att förstå uppkomsten och effekterna av konspirationsteorier.

Cecilia Burman Men vi befinner oss nu i Gnesta centrum söder om Stockholm, på Gnesta bibliotek som var vänliga att låna ut sina lokaler till oss. Det ligger ganska nära ditt hem och anledningen till att vi ses här är ju för att du helst inte reser till Stockholms universitet på grund av de restriktioner som finns. Om vi börjar där, liksom hur har det här senaste året påverkat dig? Har du tyckt att det varit jobbigt att leva under de här restriktionerna och råden och begränsningarna?

Annika Rabo När man är pensionär så styr man ju sig själv på ett helt annat sätt, så jag har inte haft undervisning. Jag har en väldig massa andra åtaganden på universitetet. Mina olika forskargrupper och projekt som jag fortfarande håller på att jobba med. Men jag har inte undervisning och på det sättet så har jag inte varit tvungen att ställa om allting till Zoom. Men det är klart att vi saknar ju alla umgänge. Man saknar arbetskamrater och att ha Zoom-fika är ju absolut inte samma sak som att sladdra lite i korridoren, så att på det sättet har ju varit helt enkelt urtrist.

Cecilia Burman För några veckor sedan så arrangerades det ju demonstrationer i Stockholm, men också i Malmö och Göteborg, där man protesterade mot de här coronarestriktionerna. Och om man tittar på de budskapen som förs fram där så är ju mycket pandemin ett påhitt för att dölja nästa bankkrasch, eller att det är läkemedelsföretagen som på något sätt ligger bakom och bara är ute efter att tjäna pengar på vacciner och liknande.

Ljudklipp

...demonstrationen löstes upp med stöd av pandemilagen...

Cecilia Burman Hur ska man tolka de här demonstranternas åsikter tycker du?

Annika Rabo Som det verkar så är det en väldig blandning av olika slags motiv och åsikter som driver de här människorna. Och det har vi också sett på andra håll i Europa där de här demonstrationerna ju kom mycket tidigare. Inte så underligt heller med tanke på att

restriktionerna i Sverige har ju ändå varit en barnlek jämfört med många andra länder. Men det här är ju budskap som transporteras och som förs fram på många olika håll, så inte så konstigt att de så småningom också kom till Sverige och också uttrycktes av olika grupperingar, alltifrån sådana som anser att det här handlar om maskopi, som du säger, läkemedelsindustrin. Och andra som är djupt oroade för till exempel vaccinet och som anser att vaccinet är farligare än själva sjukdomen. Och sådana som överhuvudtaget förnekar att det handlar om en pandemi utan att det är en slags cover up i stället för att göra andra teknologiska förändringar som 5g nätet och sånt. Så det är en väldig blandning av personer som kan ha många olika motiv. Och alla motiv och alla tankegångar är ju inte konspirationsteoretiska, utan de speglar ju också en oro. Antingen för att vi får en sådan samstämmighet, en sådan konsensus, att vi inte kan föra fram kritik, alltså sådana som säger att de står upp för yttrandefriheten. Till dem som oroar sig för hur deras barn ska vaccineras och allt möjligt annat. Så det är en väldig blandning. Det har vi också sett på andra håll i Europa.

Cecilia Burman Varifrån kommer de här idéerna? Alltså jag tänker att hur kopplar man ihop 5G med pandemin? Var föds de här idéerna?

Annika Rabo För den som är intresserad av att hitta ursprung så kommer det nog vara ganska svårt. Men det vi vet i alla fall att när det gällde 4G så fanns det en grupp aktivister i Storbritannien som började engagera sig mot det och också förstöra sådana anläggningar. Och sen har det hakat på och ligger latent och kommer tillbaka igen då under 5G. Sånt ser vi ofta när det gäller olika former av idéer som rör faran, som rör hot mot samhället. Det är idéer som ligger och simmar, och vid olika tillfällen så kan de komma upp starka till ytan, och då är det inte så konstigt att 5G kopplas ihop med pandemin. Det är ju ändå någonting som är världsomspännande, både utvecklingen av ny teknologi och allt snabbare kommunikationsnät, och den här pandemin som också väldigt, väldigt snabbt har spridit sig över jorden.

Cecilia Burman Jag såg på ett av plakatet i folkmassan, när man tittar på nyhetssändningar, så var det nån som hade skrivit "Bechamp var en hjälte, Pasteur var en bluff". Det är ju ett angrepp på själva grunden till den moderna medicinen kan man säga, och refererar till en vetenskaplig strid som skedde för över 150 år sedan.

Musik

Cecilia Burman Här kommer en kort historisk återblick som kanske kan förklara varför en svensk Corona-demonstrant i nutid misskrediterar en forskare som var verksam under den senare delen av artonhundratalet. Den franska forskaren Louis Pasteur blev en medicinsk pionjär när han framställde världens första vaccin mot virussjukdomen rabies 1885. Han lyckades också lägga fram starka bevis för den ännu i dag accepterade bakterieteorin, det vill säga att sjukdomar framkallas av små mikroorganismer som kallas bakterier. Hans meningsmotståndare Antoine Béchamp hävdade att sjukdomar inte uppstår på grund av bakterier, utan att dåliga bakterier söker sig till skadad eller sjuk vävnad. En frisk kropp som utsätts för bakterier eller virus blir alltså inte sjuk, menade Béchamp. Pasteur gick vinnande ur den vetenskapliga fejden, men Béchamps idéer har fått ny luft under vingarna av vissa som praktiserar alternativmedicin och vaccinmotståndare.

Cecilia Burman Hur kommer det sig att de här åsikterna florerar i dag? Det känns ju som att det var nånting som hände för väldigt länge sedan.

Annika Rabo Väldigt intressant eller hur?, för det betyder ju ändå att det finns ett intresse för vetenskapliga teorier och ett intresse också för vetenskapliga konflikter, och det tycker jag är väldigt viktigt och intressant att lyfta fram. Alltså, det finns ju också någon sorts idé att människor som är skeptiskt inställda, att de bara är förnekare eller anti-vetenskap. I själva verket så tror jag att det som har hänt under här året rent allmänt kommer att bidra till ett ökat intresse för det. Åtminstone för medicin och naturvetenskap och biologi. Men alltså vetenskapliga konflikter, det vet vi ju inom vetenskapssamhället, de är ju viktiga för att driva frågor framåt. Fanns det inga kontroverser, då skulle vi vara verkligt oroad istället tycker jag.

Cecilia Burman Det här med kropp och hälsa är ju liksom ett ständigt aktuellt ämne men särskilt idag när det är sådan hälsohets nästan eller en hälsotrend där man pratar väldigt mycket om kroppen och hur man påverkas och så där. Men är det liksom också en komponent tror du, att just de här konspirationsteorierna kommer upp nu kring pandemin när vi pratar om vaccin och kropp och hälsa?

Annika Rabo Ja, det är alldeles självklart så. Väldigt många konspirationsteorier har ett fokus på politisk makt, men väldigt många rör ju kroppen, hälsan, sjukdomar. Men det är ju centrala frågor som rör oss, varför drabbas man av sjukdomar? Vad är det som gör att vi råkar ut för det här? Jag eller min familj och mina barn eller min grupp. Varför kom pandemin hit? Varför blev det mer i ett område i Sverige än ett annat? Det här både skapar oro och också naturligtvis speglar den oro som vi ju känner, för vi lever i en tillvaro där vi också blir på något sätt intalade ungefär att vi rationaliserat bort sjukdomar och död. Och när det då kommer på det här dramatiska sättet som samtidigt ju är smygande, det är en fara vi inte kan direkt se, så är det klart att det är väldigt, väldigt obehagligt.

Vinjett Bakom bokhyllan - allt utom boktips.

Musik

Cecilia Burman Men hur ska man tolka det här nästan öppna stödet för konspirationsteorier när folk går ut och demonstrerar och skriver såna här saker på plakat? Ska man tolka det som att det finns ett lågt förtroende för vetenskapen och forskningen?

Annika Rabo Det tror jag inte att det är någon som egentligen vet. Men det är också viktigt att komma ihåg att det här ändå ganska marginella företeelser. Det är väldigt få människor trots allt som är ute och säger att Pasteur hade fel. Att det är människor som är ute för att de är upprörda över bristen på rörelsefrihet eller yttrandefrihet, alltså det är lite olika slags fenomen och olika motiv som jag sa. De svarar på olika frågor. Jag tror det är viktigt att hålla isär det här, för annars är ju lätt att man bara patologiserar människor och säger att de är okunniga och löjliga och dumma för att de inte tänker precis på samma förnuftiga sätt som jag själv gör. Det är oerhört viktigt att inte göra det och förstå att det finns legitim oro hos människor, och det måste man ta på allvar. Och de som faktiskt är ute för att också sabotera, för att skapa oro. Och sen är det naturligtvis de som bara ute för att det är kul. Har man suttit inne ett helt år - här är kanske inte speciellt rejvparty, men i alla fall en happening, det

är något som händer. Så det är väldigt många olika motiv och ibland kan de vara väldigt sammankopplade. Och man kan så att säga stå på flera olika motivben under sådana här demonstrationer.

Musik

Cecilia Burman Hade man kunnat möta de här frågorna på ett annat sätt tänker du? Alltså oron kring vaccin och de här frågorna som folk verkar ha, men som inte uttrycks på något annat sätt än att de går ut i en demonstration och slår ihop sig med sådana som kanske har mer extrema åsikter. Finns det något sätt att svara på det här från forskningsvärlden som du tycker att man kan göra bättre?

Annika Rabo Jag tror inte att forskningsvärlden ... det blir så otroligt nedlåtande som forskningsvärlden har alla svar på alla samhällsfrågor. Det tror jag är en väldigt farlig utväg. Forskarvärlden speglar ju samhället på gott och på ont och forskarvärlden är inte bättre än vanliga samhällsmedborgare. Frågan om tilliten brukar ju ofta handla om tillit till institutioner, också de politiska institutionerna. Alla undersökningar visar ju att vi har i Norden väldigt hög tillit, både till våra samhällsinstitutioner och också till forskningen. Det är också en väldigt hög frekvens av vaccinering. En undersökning som gjordes visar att även i ett land som Danmark, där det var den högsta skepticismen gentemot vaccin, där vaccinerar ändå föräldrarna i väldigt hög grad sina barn, så att även föräldrar som är skeptiska väljer att vaccinera. Så det här är otroligt komplicerade frågor och jag är rädd för att det här pratet om tillit också blir på något sätt kontraproduktivt. Ett land eller ett samhälle där det jämt talas om bristande tillit, jag menar varför? Men vi måste ju också få vara kritiska medborgare. Det är ju också det vi ska uppfostras till. Vartenda skolbarn ska ju vara sin egen forskare och kritiskt granska allting. Så det är ju också en del av vårt ansvarstagande som samhällsmedborgare är ju också att vara kritiska och att inte bara säga ja och amen till allt. Det är en del av att leva i ett demokratiskt samhälle. Men det är också ett problem naturligtvis, när vi inte längre bara tror på överheten, utan när vi också själva måste göra våra val och måste noga tänka på saker och ting. Men att radera bort all oro, eller att det alltid kommer att finnas människor som saknar tillit, det är ju bara en utopi. Och det är väl kanske faran att sådant här utopiskt tänkande också kommer upp nu under den här pandemin. Men det är bra att saker och ting ventileras.

Cecilia Burman Vissa av de här konspirationsteorierna kan ju leda till farliga resultat, om ingen vaccinerar sig till exempel, eller som i Storbritannien där man har tuffat eld på 5G-master och sånt som skadar människor. Jag tänker att det är ju ändå ett reellt hot, de här konspirationsteorierna som florerar. Hur ska man bemöta dem?

Annika Rabo Ja de som är extrema, det är ju extremaktivister när det gäller sådana som saboterar. Där har vi ju särskilda polisiära myndigheter som får hålla koll på sådana extrema grupper åt ena eller andra hållet. Det är ju deras uppgift. Det är klart att som vanliga medborgare så har vi en uppgift att i vårt samtal med varandra, från det att barn är små, att skapa en atmosfär där de känner att de kan få uttrycka sig, uttrycka sina frågor utan att bli förlöjligade och hånade. Men att helt få bort samhällets avigsidor det är omöjligt. Övertygade konspirationsteoretiker, det är ingenting man liksom bara kan informera bort. Men däremot så kan vi naturligtvis... Alla andra som står och vacklar mellan det ena och det andra och som också sprider såna här idéer utan att kanske omfamna dem. Där kan vi ju

genom olika former av öppna samtal ändå försöka komma till rimliga ståndpunkter. Och vaccinnmotståndet verkar ju inte ha ökat under pandemin i Sverige och i många likartade länder. Så det är bara att vänta och se.

Musik

Cecilia Burman Forskningen har ju verkligen hamnat i centrum under det gångna året. Vi har en statsepide... haha, kan du säga det?

Annika Rabo Statsepidemiolog.

Cecilia Burman Statsepidemiolog som blivit både folkkär och hatad och vanligt folk diskuterar virusmutationer vid frukostbordet. Har det varit ett bra år för vetenskapen generellt?

Annika Rabo Jag tror att det det har varit jättepositivt. Det visar sig ju också att väldigt många söker sig också till utbildningar som har att göra med med hälsa och sådana frågor. Så att intresset har växt tror jag. Jag tror att skolbarn här är ett verkligt fantastiskt tillfälle för alltifrån förskolan och uppåt, att stimulera nyfikenhet och intresse. Men det klart att man också måste ha en öppenhet för vad den vetenskapliga praktiken är. Och det är väl dags att kanske de vetenskapsmän som alltid tvärsäkra, att de lite grann kliver ner från sina höga hästar och också är ödmjuka. Nu tycker jag att väldigt många har varit har varit det, och det är också som jag säger, kontroverser och konflikter det är bra att de vädras i offentligheten. Men för en del människor så skapar de här konflikterna och kontroverserna mer oro när de ser att de har inte svar, de vet ingenting. Men för de allra flesta människorna så tror jag att vi förstår att allting kan inte lösas från början. Utan här kräver det väldigt många insatser och väldigt många steg på vägen, och som sagt, konflikter under tiden.

Cecilia Burman Men tror du att det är i de här kunskapsgliporna, just när man inte har svar på allt, att det är där det kan vara så att man lockas till en konspirationsteori?

Annika Rabo Det är väl där då, som en del av forskarna i nätverket säger att en del människor verkar kanske vara mer benägna att inte kunna hantera kunskapsglipor. Men det är ju där jag tror att vi behöver en verklig folkbildning. Vi måste inse att kunskapsgliporna alltid finns. Men det är också ett glapp mellan förväntningarna på hur våra liv ska vara och realiteten att vi kan aldrig ta bort allt lidande. Vi kan aldrig komma ifrån alla sjukdomar. Det är också i det glappet där som konspirationsteori kan växa. Vi uppfattar att vi utlovats, kanske inte precis evigt liv, men en ständig förbättring av levnadsomständigheterna. Eller i vissa länder under avkolonialiseringen, alltså ekonomisk utveckling, och nu skulle det bli mer jämlikt. Och de här förväntningarna som trumpetas ut, ofta ifrån eliterna, när de inte infrias så blir det också ett glapp mellan förväntningarna på det liv vi tycker att vi förtjänar och det liv som vi ser att vi har.

Cecilia Burman Jag tänker på en ganska specifik sak som jag läste i en artikel där en forskare som du kanske känner till, hon heter Karen Douglas, professor i socialpsykologi vid universitetet i Kent. Hon sade att det är svårare för en konspirationsteori att få fäste om man nås av den faktabaserade informationen först och sedan får ta del av en konspirationsteori, som ju oftast har en negativ vinkel. Och där tänker jag att det ändå finns någonting man

faktiskt kan göra då, alltså att se till att all information når ut. All faktabaserade information når ut först. Men är det så, vad tycker du? Biter det på folk eller finns också risk över information?

Annika Rabo Ja, alltså, Karen är en av våra skickligaste och mest namnkunniga forskare i vårt nätverk. Men hur ska man kunna beskriva och servera fakta till folk när fakta också är lite oklara? Fakta om den här pandemin, hur det här viruset sprider sig, hur det ser ut, vilken slags genom och vad det nu är, molekyler hit och dit. Det är ju någonting som utvecklas hela tiden, på det sättet så är det människor som då är mer benägna att genast haka upp sig på vissa speciella saker. När fakta hela tiden förändras så tas det bara till intäkt över att det här är lögn och de vet ingenting och de kan ingenting och de försöker tuta i oss. Fakta är ju inte bara som ett paket som man kan lägga fram, utan det är mer attityder till hur vi måste lära oss att leva med oro och osäkerhet, och också ha rätten att vara skeptiska till förklaringar på olika saker. Detta är inte lätt, det är ett gigantiskt problem och ett mycket större problem i vissa länder än vad det är i Sverige, där vi ändå har en hyfsad sammanhållning. Sedan är det klart att en sådan här pandemi används också i väldigt mycket populistiska syften av politiska krafter som vill utnyttja det här. Sådan här vaccinnationalism och allt möjligt som uppstår. Och nu kampen mellan Sörmland där jag sitter, som är duktigare på att vaccinera äldre än Stockholm. Nu kommer stockholmarna hit, säger sörmlänningarna, och stjäla vårt vaccin. Det är så mycket annat som uppstår i en sådan här situation, som vi i dag måste försöka hålla tag i och hålla huvudet lite kallt. Men det är inte lätt naturligtvis.

Musik

Cecilia Burman Om man går till botten eller grunderna till en konspirationsteori. Vilka faktorer är grundkomponenterna för att en konspirationsteori ska uppstå och få spridning?

Annika Rabo Det är tiotusen kronorsfrågan det. Det finns ju de som anser att det här är globala fenomen som har varit människans följeslagare genom årtusenden, och andra som menar att det här är mer av ett modernt fenomen. Där är vi lika oense som om vi ska munskydd eller inte, eller lika okunniga. Det här är frågor som inte riktigt går att besvara, för vi kan inte heller gå tillbaka historiskt. Som antropolog så tycker jag det är intressant att se på likheterna mellan konspirationsteorier och idéer om häxeri. Och häxeri är någonting som antropologer har studerat på många håll i världen. Man brukar säga att häxeri, där blir det anklagelser, det är en föreställningsvärld där ingenting händer av en slump. Att det finns en värld som inte är direkt åtkomlig, saker och ting är inte som de verkar vara, utan de är på ett annat sätt. Det finns en djupare verklighet. En tredje komponent när det gäller konspirationsteorier och häxeri är att någon är ute för att skada dig, och det gäller då att hitta de här personerna och oskadliggöra det här hotet.

Musik

Annika Rabo Tidigare så har vi brukat säga att häxerianklagelser riktas ofta mot personer i ens närhet, inom en bygemenskap. Det är också sånt vi kan se i det historiska materialet i Sverige. Häxor var inte några som bodde på någon annan kontinent, utan det var ju personer som man kunde peka ut i det egna lokalsamhället. Medan konspirationsteorier, har vi sagt, de riktar ofta anklagelser mot personer som vi faktiskt inte har ett personligt förhållande till, utan de som är långt bort. Människor som antingen är elit, den egna eliten, eller farliga

människor som kommer någon annanstans ifrån. Antisemitismen t.ex. är ett typiskt exempel där. Men i dag är det inte så lätt att se det här. Det har blivit mer uppluckrat mellan det här med att man anklagar, uppfattar att personer som är i ens närhet också konspirerar emot en, och det tror jag också kan ha att göra med att hela vårt politiska system har förändrats. Där en politisk elit, de som styrde och ställde, de var ju tidigare mycket mer långt bort ifrån vanliga människor. Men i dag så är ju som sagt Anders Tegnell liksom vår brorsa eller vår kompis eller ett hatobjekt. Och våra politiker är också sådana som vi kallar vid förnamn, och de utger sig också för att stå på samma nivå och vara som vanliga människor i väldigt hög grad. Och då gör det att de blir inte längre en elit som vi inte vet någonting om, utan de är också väldigt nära oss. Som också gör då att de kan dras in i konspirationsteorierna eller de här föreställningarna om att de är ute för att skada oss.

Musik

Annika Rabo Det är också viktigt att komma ihåg att konspirationer finns. Konspirationen var ju ett av de vanligaste sätten när det gällde maktskifte, och har varit historiskt. En liten klick som går tillsammans - konspirerar betyder att man andas ihop - som gaddar ihop sig och gör en statskupp eller som mördar kungen eller vad det nu är. Så det är inte så att konspirationen inte finns? Det har också funnits, kanske inte precis konspirationer, men en slags coverups, åtminstone när det gäller läkemedelsindustri och utprovning av olika läkemedel där man använt svaga utsatta grupper. Så det är klart att obehagligheter och personer som vill dölja, det är ju ingenting som är helt främmande för mänsklighetens historia.

Cecilia Burman Det var när Annika Rabo arbetade i olika länder i Mellanöstern som hon först kom i kontakt med konspirationsteorier. Där är konspirationsteorierna många, menar hon, och sprids av både makteliten och folket.

Annika Rabo I länder där man känner mycket mer in på huden, hur yttre makter eller inre makter faktiskt håller sig kvar och också konspirerar för att skada den egna befolkningen, så är det alldeles självklart att det finns en stark grogrund. Det är också i sådana länder som väldigt ofta makthavarna själva naturligtvis är livrädda för att någon annan ska komma att ta över makten, som de också för ut och driver på sådana här konspirationsteorier. Med populistiska rörelser, det ser vi ju runt omkring nu i Europa med populistiska partier, att där finns det också en stark koppling till att också föra ut ifrån politiska ledare, konspirationsteorier. Trump var ju ett paradexempel men inte det enda. USA är ju välkänt för en... man kan kanske inte kalla det för en stolt tradition, men en lång tradition, av konspiratoriskt tänkande.

Cecilia Burman Men om man ser vad utmärker en konspirationsteori i jämförelse med vanligt kritiskt tänkande då, ett sunt ifrågasättande av dem som har makten?

Annika Rabo Det som utmärker en konspirationsteori är just att det finns ingen slump, och det är alltså konspirationsteoretikern som har till uppgift att förklara hur allting hänger ihop och att saker och ting är inte alls som de verkar vara och därför måste man gräva djupare. Och det är ju gemensamt med väldigt mycket av den samhällsvetenskapliga forskningen också, och alla möjliga teorier. Men också det som utmärker en konspirationsteoretiker eller en teori är att världen är uppdelad i vitt och svart, det finns onda och goda krafter. Och det

som gör att en del människor blir väldigt besjälade av det här, det är att de tycker att de står i det godas tjänst, och det är deras uppgift att missionera och få resten av de som är förblindade att förstå hur saker och ting egentligen hänger ihop. Alltså att man kopplar ihop prickarna.

Cecilia Burman Och en sista fråga: hur kan man snabbt identifiera en konspirationsteori?

Annika Rabo Det är att det finns en förklaring till allting. Alltså, det finns inga frågetecken kvar. De här prickarna, de är hopkopplade. Någon som säger att de har svaren på allt. Då ska man verkligen bli misstänksam.

Ljudklipp [collage av olika röster från nyhetsinslag]

Cecilia Burman Podden Bakom bokhyllan görs av Stockholms universitetsbibliotek och jag som har gjort det här programmet heter Cecilia Burman. Du har också hört Annika Rabo, professor i socialantropologi, prata om konspirationsteoriernas betydelse i den pågående coronapandemin. Musiken som vi har spelat i det här programmet finns listad på vår hemsida su.se/biblioteket. Där hittar du också alla våra tidigare avsnitt som bland annat avsnitt 18 som handlar om fake news och kunskapsresistens eller avsnitt 32 som handlar om hur coronapandemin har påverkat studenter och forskare vid Stockholms universitet. Tack för att du har lyssnat!